

Stelling: Een te dogmatische kritiek verstikt de kunst.

Bestaat het woord 'identiteitskritiek' al? Bij dezen. Dat is het bedrijven van identiteitspolitiek in een recensie. In lijn met het maatschappelijk debat rukt de identiteitskritiek op in de krant. Theatermakers worden in toenemende mate afgerekend op 'wokeness': wordt deze of gene minderheid wel goed gerepresenteerd? Gedateerd vrouwbeeld, gebrek aan diversiteit? Dat kost sterren!

Deze week doken er weer twee mooie voorbeelden op: meerdere recensenten hadden moeite met het vrouwbeeld in De Thuiskomst bij ITA (overigens niet in de Volkskrant), en met de rol van Emmanuel Ohene Boafo als sensuele zwarte verlosser in Sexual Healing bij Het Nationale Theater (de recensent van de Volkskrant uitte een voorzichtige bedenking, een ander sprak ronduit van raciale clichés).

Ik heb daar verschillende, wellicht tegenstrijdige gedachten over. De wereld, de kunst, de mens - ze zijn nu eenmaal complex en soms paradoxaal.

Een zekere mate van 'identiteitskritiek' is anno nu denk ik onvermijdelijk - een recensent is immers een product van haar tijd en heeft haar eigen tijdgebonden waardenset (let op het vrouwelijk bezittelijk voornaamwoord). Vroeger waren die waarden impliciet, omdat ze als vanzelf hoorden bij wat toen de typische recensent was (meestal een oudere witte heer). Nu zijn recensenten soms jonger, en ook vrouw (wel vaak nog wit), en zijn er andere waarden en meningen bijgekomen. Als iemand klaagt dat 'de kunstkritiek nog nooit zo verdeeld is geweest', heb ik dus altijd de neiging om te roepen: Ja! Hoera!

Critici van nu laten politiek (of: moraal) sterker meewegen in een artistiek oordeel. Daar kun je het mee oneens zijn, winst is wel dat het expliciet gebeurt. Vroeger hadden recensenten ook heus politieke overtuigingen, maar die werd verstopt in zogenaamd universele artistieke criteria. De huidige helderheid lijkt me beter voor het debat.

Vaak ben ik het ermee eens. Sterker: ik doe het óók. Gewoon, omdat ik gevoeliger ben geworden voor repressieve vrouw- en mensbeelden. Omdat ik het belangrijk vind dat kunst, als die de ambitie heeft iets over de wereld van nu te zeggen, die wereld ook goed weergeeft. Omdat ik alle soorten mensen op toneel wil zien, en hun verhalen wil horen, vanuit hun perspectief. En ik vind ook dat je het maatschappelijk geëngageerde theatermakers mag aanrekenen als ze daar onvoldoende hun best voor doen.

Maar we moeten wel blijven nadenken. Bij De Thuiskomst, bijvoorbeeld, is het verwijt van seksisme oneerlijk, omdat dat stuk gáát over vrouwenhaat. Laten we het tonen van laakbaar gedrag op toneel niet verwarren met het verdedigen ervan.

Net zo onterecht is het om in recensies 'de moraal' als doorslaggevend criterium te hanteren - een voorstelling is meer dan dat, en verdient het om op veel meer facetten te worden beoordeeld. De blinde vlek ligt op de loer. Je kunt regisseur Jeroen de Man van Sexual Healing niet verwijten dat 'de enige zwarte man' in de cast een raciaal stereotype speelt, maar achterwege laten dat 'de enige zwarte vrouw' (Romana Vrede) een schitterende rol heeft, waarin kleur er niet toe doet. Dat is demagogisch lezersbedrog.

Het grootste gevaar van de identiteitskritiek is dat we artistieke signalen en tekens te letterlijk gaan nemen. Zwart slachtoffer? Racistisch! Dreadlocks? Exotisme! Naakte vrouw? U snapt het. Terwijl kunst nu juist zo mooi ambigu, meerduidig, verwarrend en paradoxaal kan zijn - nee, moet zijn. Een te dogmatische kritiek vermoordt de metafoer en onttrekt alle zuurstof aan de kunst.

WEKELIJKS NEEMT BOR BEEKMAN, ROBERT VAN GIJSSEL, MERLIJN KERKHOF, RUTGER PONTZEN OF HERIEN WENSINK STELLING IN DE WERELD VAN FILM, MUZIEK, THEATER OF BEELDENDE KUNST.